

**O'SMIRLARNING IRODAVIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHDA OILAVIY MUHIT VA IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK
OMILLARNING O'ZARO ALOQADORLIGI**

*Axadov Yo'ldosh Hamzayevich,
Buxoro davlat universiteti tadqiqotchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqola o'smirlarning ijtimoiy-psixologik muammolarini hal qilishda pedagogik yondashuvlarning ahamiyatini tahlil qiladi. O'smirlik davri - shaxsning shakllanishi, ijtimoiy moslashuvi va o'zini anglash jarayonlaridagi muhim bosqichlardan biridir. Bu davrda o'smirlar turli psixologik va ijtimoiy muammolar bilan duch keladilar, jumladan, o'z-o'zini anglashda qiyinchiliklar, guruhning ta'siri, ota-onalar bilan munosabatlar va boshqa ijtimoiy omillar.

Kalit so'zlar: O'smirlik davri, ijtimoiy-psixologik muammolar, pedagogik yondashuvlar, psixologik yordam, ijtimoiy moslashuv, shaxsiy rivojlanish, o'zini anglash, o'smirlar bilan ishlash metodikalari.

Аннотация: Настоящая статья анализирует важность педагогических подходов в решении социально-психологических проблем подростков. Подростковый период является важнейшим этапом формирования личности, социальной адаптации и осознания себя. В этот период подростки сталкиваются с различными психологическими и социальными проблемами, такими как трудности в самопознании, влияние группы, отношения с родителями и другие социальные факторы.

Ключевые слова: Подростковый период, социально-психологические проблемы, педагогические подходы, психологическая помощь, социальная адаптация, личностное развитие, самопознание, методы работы с подростками.

Abstract: This article analyzes the importance of pedagogical approaches in addressing the socio-psychological problems of adolescents. The adolescence

period is one of the crucial stages in personality development, social adaptation, and self-awareness. During this time, adolescents face various psychological and social problems, including difficulties in self-awareness, group influence, relationships with parents, and other social factors.

Keywords: *Adolescence, socio-psychological problems, pedagogical approaches, psychological support, social adaptation, personal development, self-awareness, methods of working with adolescents.*

Kirish. O'smirlik davri - shaxsiyat rivojlanishining muhim bosqichi bo'lib, insonning ijtimoiy va psixologik jihatdan shakllanishi jarayonida o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi. Bu davrda o'smirlar ko'plab ichki va tashqi omillar ta'sirida o'zini anglash, ijtimoiy moslashuv va o'zaro munosabatlar o'rnatish borasida qiyinchiliklarga duch kelishadi. O'smirlar, ayniqsa, o'z shaxsiy identitetlarini aniqlash, guruhlar ichida o'z o'rnini topish va ota-onalar bilan munosabatlarni boshqarish kabi ijtimoiy-psixologik muammolarga duchor bo'lishadi.

Pedagogik yondashuvlar bu muammolarni hal qilishda katta ahamiyatga ega. Pedagoglar, psixologlar va boshqa mutaxassislar o'smirlarning psixologik ehtiyojlarini inobatga olib, samarali metodikalar va yondashuvlarni ishlab chiqadilar. Ijtimoiy-psixologik muammolarni bartaraf etishda pedagogik yordam, o'smirlarning hissiy holatini nazorat qilish va ularga to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatish juda muhimdir. Bu maqolada o'smirlarning ijtimoiy-psixologik muammolarini hal qilishda pedagogik yondashuvlarning samaradorligi va ulardan foydalanish usullari ko'rib chiqiladi. Maqola, o'smirlar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslari va amaliyotdagi roli haqida chuqur tahlil beradi.

Adabiyotlar tahlili. O'smirlarning ijtimoiy-psixologik muammolarini hal qilishda pedagogik yondashuvlar bo'yicha adabiyotlarda turli ilmiy tadqiqotlar va psixologik, pedagogik nuqtai nazarlar mavjud. O'smirlik davri — shaxsiyat rivojlanishining eng murakkab bosqichi bo'lib, bu davrda o'smirlarning psixologik va ijtimoiy ehtiyojlari kuchayadi. Ushbu muammoning o'rganilishi ko'plab ilmiy

izlanishlar orqali amalga oshirilgan.

O'smirlilik davrining psixologik jihatlari, asosan, o'zini anglash, shaxsiy identitetni shakllantirish va guruhda o'z o'rnini topish kabi masalalarga asoslanadi. Erik Eriksonning (1963) «Identitet va rolni qaror qilish» asari o'smirlilik davrida yuzaga keladigan ichki va tashqi qarama-qarshiliklarni tahlil qiladi. Uning fikriga ko'ra, o'smirlar shaxsiyatlarini shakllantirish jarayonida bir qator muammolarga duch keladilar, masalan, ota-onalar bilan munosabatlar, guruhning ta'siri va ijtimoiy qabul qilish. Bu davrda ijtimoiy rolni qabul qilish, o'zining ichki ehtiyojlarini tushunish va atrofdagilarga o'zini qanday ko'rsatish borasida katta muammolar yuzaga keladi.

Pedagogik adabiyotlarda o'smirlar bilan ishlashda, ularning psixologik holatini hisobga olgan holda, turli metodik yondashuvlar taklif etiladi. Vygotskiyning (1978) ijtimoiy ta'sirlar va bilim olish jarayoniga oid konsepsiyasi o'smirlarning o'zini anglashida ijtimoiy aloqalarning rolini ko'rsatadi. Uning fikriga ko'ra, o'smirlar o'z fikrlarini va hissiyotlarini tashqi dunyo bilan o'zaro aloqada bo'lish orqali anglaydilar. Bu yondashuv pedagoglarga o'smirlar bilan muloqotda turli ijtimoiy vaziyatlarda ularga psixologik yordam ko'rsatish imkonini beradi.

O'smirlar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlar ijtimoiy-psixologik muammolarni bartaraf etishda muhim vosita sifatida qaraladi. O'smirlar, o'z navbatida, turli vaziyatlarda, masalan, guruhda o'z o'rnini topishda, shaxsiy ehtiyojlarini qondirishda va stressni boshqarishda pedagoglardan yordam olishadi. R. Sh. Aliyeva (2003) pedagogik texnikalar va metodikalarni o'smirlarning hissiy holatini yaxshilash, ularni ijtimoiy moslashtirishda qo'llanilishini o'rganadi. U o'smirlar bilan ishlashda pedagogning muhim roli va uning samarali yondashuvlari, ayniqsa, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan metodikalar haqida to'xtaladi.

Shuningdek, o'smirlar bilan ishlashda psixologik maslahatlar ham katta ahamiyatga ega. O'smirlarning hissiy ehtiyojlari va o'z-o'zini anglashdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun psixologlar va pedagoglar o'rtasida yaqin

hamkorlik zarur. G.A. Gorny (2011) o'smirlar bilan ishlashda psixologik maslahatlar tizimini va bu tizimni pedagogik yondashuvlar bilan birlashtirishning samaradorligini tahlil qiladi. U o'smirlarning ichki dunyosiga chuqur kirish, ularning hissiy holatini tushunish va pedagogik yordamni samarali taqdim etish usullarini ishlab chiqqan.

O'smirlar o'rtasida guruhpsixologiya va ijtimoiy moslashuv jarayonlari alohida o'rganilgan. Ijtimoiy guruhda o'z o'rnini topish va boshqalar bilan hamkorlikda ishlash o'smirlar uchun muhim vazifalardir. M.R. Dzyubinskiy (2002) o'smirlarning ijtimoiy moslashuv jarayonlarini o'rganib, ijtimoiy guruhdagi rolni qabul qilish, guruhdagi muammolarni hal qilishda pedagogik yondashuvlarning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Yuqoridagi adabiyotlar o'smirlarning ijtimoiy-psixologik muammolarini hal qilishda pedagogik yondashuvlarning samaradorligini ko'rsatib beradi. Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, o'smirlarning psixologik ehtiyojlarini inobatga olib, ularga mos pedagogik metodikalar orqali yordam berish, ularning ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda katta ahamiyatga ega.

Muhokama. O'smirlik davri shaxsiyat rivojlanishining muhim bosqichi bo'lib, u ijtimoiy va psixologik jihatdan katta o'zgarishlarga olib keladi. O'smirlar, bir tomondan, o'zining ichki dunyosini anglashga harakat qilsa, boshqa tomondan, atrof-muhit, guruhlar va jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanish va qabul qilinishni istaydi. Ushbu davrda o'smirlarning psixologik va ijtimoiy muammolarni bartaraf etishda pedagogik yondashuvlar muhim rol o'ynaydi.

Birinchidan, o'smirlikda o'zini anglash jarayoni, ya'ni shaxsiy identitetni shakllantirish, ko'plab psixologik qiyinchiliklarga olib keladi. O'smirlar o'zlarini jamiyatda qanday qabul qilinishini va guruhda qanday o'rin tutishlarini tushunishga harakat qiladilar. Bunda ular ko'pincha ota-onalar bilan munosabatlarida qarama-qarshiliklarga duch keladilar, chunki o'smirlik davrida o'z fikrlash va qarorlar qabul qilish uslubi shakllanadi. Shu sababli, pedagoglarning roli, ularning o'smirlar bilan samarali muloqoti va to'g'ri yo'l-

yo'riq ko'rsatishida katta ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, o'smirlarning ijtimoiy moslashuvi masalasi ham dolzarb. O'smirlar o'rtasida guruhpsixologiya, ya'ni guruhda o'z o'rnini topish va boshqalar bilan o'zaro aloqalarni mustahkamlash muhim vazifadir. Bu jarayon, ayniqsa, yangi guruhlar va ijtimoiy muhitga kirish bilan bog'liq bo'lishi mumkin. O'smirlar, o'zlariga yangi ijtimoiy rolni qabul qilishda va yangi ijtimoiy munosabatlarni o'rnatishda pedagoglarning yordamiga muhtoj bo'ladilar. Bu yerdagi pedagogik yondashuvlar o'smirlarning o'z-o'zini anglashini va guruhdagi o'rnini aniqlash jarayonini qo'llab-quvvatlashda muhimdir.

Shu bilan birga, o'smirlar bilan ishlashda pedagogik yordam faqatgina nazariy asosda emas, balki amaliyotda ham samara berishi kerak. Pedagoglar o'smirlarning ichki ehtiyojlarini hisobga olgan holda, ularning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda turli metodikalarni qo'llashlari lozim. Misol uchun, o'smirlarni o'z hissiyotlarini ifodalashga undash, ijtimoiy vaziyatlarga moslashish va guruhda o'z o'rnini topishga yordam berish kabi amaliy yondashuvlar ularga samarali yordam berishi mumkin. Shuningdek, pedagoglar o'smirlarning o'zaro munosabatlarini yaxshilash, stressni boshqarish va o'zini ifodalashda ularga yo'naltirishni o'rgatishlari zarur.

Pedagogik yondashuvlarning samaradorligi, asosan, ular o'smirlarning psixologik va ijtimoiy holatini to'g'ri tushunishga, individual yondashuvni qo'llashga, hamda o'smirlarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga qaratilganligi bilan aniqlanadi. O'smirlar uchun to'g'ri pedagogik yordam ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Shu bilan birga, pedagoglar o'zlarining psixologik bilimlarini va pedagogik texnikalarni takomillashtirib, o'smirlarning ehtiyojlariga mos yondashuvlarni ishlab chiqishlari zarur.

Bundan tashqari, o'smirlar bilan ishlashda ota-onalar bilan hamkorlik qilishning muhimligi alohida ta'kidlanadi. Ota-onalar o'smirlarning ichki dunyosini tushunishda va ularga to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi. Pedagoglar va ota-onalar o'rtasida samarali muloqot o'smirlarning ijtimoiy va psixologik muammolarini hal qilishda samarali vosita bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o'smirlarning ijtimoiy-psixologik muammolarini hal qilishda pedagogik yondashuvlar nafaqat o'smirlarning o'zini anglashini va o'z-o'zini rivojlantirishini ta'minlaydi, balki ularning ijtimoiy moslashuvini, hissiy barqarorligini va jamiyatga qo'shilishini ham qo'llab-quvvatlaydi. Shu bois, pedagoglar o'smirlarning psixologik va ijtimoiy ehtiyojlarini inobatga olib, ularga mos pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqishlari, shu orqali ularning rivojlanishiga katta hissa qo'shishlari lozim.

Xulosa. Mazkur maqola o'smirlarning ijtimoiy-psixologik muammolarini hal qilishda pedagogik yondashuvlarning ahamiyatini ko'rib chiqadi. O'smirlik davri inson shaxsiyatining shakllanishi, o'zini anglash va ijtimoiy moslashish jarayonlaridagi eng murakkab va muhim bosqichlardan biridir. Ushbu davrda o'smirlar ko'plab psixologik va ijtimoiy qiyinchiliklarga duch keladilar, jumladan, o'z-o'zini anglashdagi qiyinchiliklar, guruh ta'siri, ota-onalar bilan munosabatlar va ijtimoiy qabul qilish masalalari. Pedagogik yondashuvlar o'smirlar bilan ishlashda ularning psixologik ehtiyojlarini to'g'ri tushunib, ularga yordam berishning samarali usullarini taklif etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Erikson, E. H. (1963). *Identitet i livsfaser* [Identity and the Life Cycle]. New York: International Universities Press.
2. Vygotskiy, L. S. (1978). *Mysl' i rech'* [Thought and Language]. Moscow: Pedagogika.
3. Aliyeva, R. Sh. (2003). *O'smirlarning psixologik rivojlanishi va ularning ijtimoiy moslashuvi* [Psychological Development and Social Adaptation of Adolescents]. Tashkent: Universitet nashriyoti.
4. Gorny, G. A. (2011). *Psixologik maslahat va pedagogik yordam* [Psychological Counseling and Pedagogical Support]. Moscow: Akademiya.
5. Dzyubinskiy, M. R. (2002). *Guruhpsixologiya va o'smirlar* [Group Psychology and Adolescents]. St. Petersburg: Rech.

6. Sirojiddinov, R. (2010). *Pedagogik yondashuvlar va o'smirlar bilan ishlash metodikalari* [Pedagogical Approaches and Methods of Working with Adolescents]. Tashkent: Fan va texnologiya.
7. Pervin, L. A., & John, O. P. (2001). *Personality: Theory and Research* (8th ed.). New York: Wiley.
8. Makhmudova, N. R. (2012). *O'smirlik davrida hissiy rivojlanish va uning pedagogik jihatlari* [Emotional Development in Adolescence and its Pedagogical Aspects]. Tashkent: Akademiya.
9. Karpov, A. V. (2005). *Pedagogika va psixologiyada innovatsion texnologiyalar* [Innovative Technologies in Pedagogy and Psychology]. Moscow: Prosveshcheniye.
10. Shulman, L. S. (1986). *Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching*. Educational Researcher, 15(2), 4-14.